

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
Кафедра Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби

ЗАТВЕРДЖУЮ

Декан факультету історії та міжнародних відносин

Віталій АНДРЕЙКО

« 30 » 06 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ТА КУЛЬТУРА СЕРЕДНЬОВІЧНОЇ АЗІЇ, АФРИКИ ТА ДОКОЛУМБОВОЇ АМЕРИКИ

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Галузь знань: 01 Освіта /Педагогіка

Спеціальність: 014 Середня освіта

Предметна спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Освітня програма: Історія

Статус дисципліни обов'язкова

Мова навчання українська

Ужгород – 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань 01 Освіта / Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта), освітньої програми Історія.

Розробник: Ліхтей І.М. – доцент, в.о. завідувача кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби, факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ».

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри Античності, Середньовіччя та історії України домодерної доби

протокол № 11 від « 26 » червня 2025 року

завідувач кафедри доц. Ігор ЛІХТЕЙ

Схвалено науково-методичною комісією факультету історії та міжнародних відносин

протокол № 7 від « 27 » червня 2025 року

Голова науково-методичної комісії доц. Світлана МИШКО

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 3,0	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 90	2	2
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання:	4	4
аудиторних – 2,5	Лекції:	
	20	6
самостійної роботи студента – 2,5	Практичні (семінарські):	
	24	6
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
	-	-
Форма підсумкового контролю: усна	Самостійна робота:	
Дистанційне навчання: платформа MOODLE	46	78

2. МЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Нормативний курс «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки» розрахований на студентів II курсу денної та заочної форми навчання спеціальності 014.03 «Середня освіта. Історія» факультету історії та міжнародних відносин ДВНЗ «УжНУ». Він є складовою частиною всесвітньої історії як галузі знань та базовою дисципліною в системі вищої освіти, важливим елементом професійної підготовки педагога, фахівця з історії та громадянської освіти.

Метою вивчення навчальної дисципліни «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки» є вивчення основних закономірностей та особливостей історичного розвитку державних утворень середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки в контексті розуміння світової історії людства.

Основними завданнями дисципліни є:

- визначення понятійного апарату, джерел, історіографії, принципів та методів дослідження;
- ознайомлення студентів з предметом та специфікою курсу «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки»;
- вміння застосовувати діахронний та синхронний підхід у вивченні явищ Середньовічної історії;
- розкриття основних рис, притаманних розвитку традиційного суспільства середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки;
- розкрити особливості політичного, економічного та соціокультурного розвитку цивілізацій середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки.

Відповідно до освітньої програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність - здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання, що передбачає застосування концептуальних методів освітніх наук, предметних знань, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти

2. Загальні компетентності (ЗК):

ЗК – 02 Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК – 08 Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

3. Фахові компетентності (ФК):

ФК – 01 Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету;

ФК – 04 Здатність формувати і розвивати в учнів ключові та предметні компетентності засобами навчального предмету та інтегрованого навчання; формувати в них ціннісне ставлення, розвивати критичне мислення.

4. Предметні компетентності:

ПК – 01 Знання та розуміння змісту й методології фундаментальних і спеціальних історичних дисциплін.

ПК – 03 Знання категоріально-понятійного апарату історичної науки, здатність орієнтуватися у науковій періодизації історії, використовувати її як спосіб пізнання історичного процесу.

ПК – 05 Здатність розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот

3. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Середня освіта. Історія та громадянська освіта», вивчення навчальної дисципліни повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПР
Класифікує форми, методи і засоби навчання Історії та громадянської освіти в ЗЗСО, добирає дидактичні матеріали для вивчення учнями окремих тем/розділів навчальної програми відповідно до обов'язкових результатів навчання.	ПР – 3
Демонструє знання історичної науки та громадянської освіти, оперує базовими категоріями та поняттями предметної спеціальності 014.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та імплементує здобуті знання у навчальну і практичну діяльність.	ПР – 7
Орієнтується в історичному часі, застосовуючи періодизацію, вміє характеризувати суспільні явища в розвитку, вільно оперує фаховою термінологією.	ПР – 14
Працює з джерелами інформації, інтегрує їх у зміст навчання історії, представляє та обговорює відображені в них факти, явища, події, визначає власну позицію щодо суперечливих питань.	ПР – 17
Знає зміст шкільних курсів історії та громадянської освіти, проєктує і здійснює навчально-виховний процес, обирає оптимальні компетентнісно орієнтовані методики навчання, вміє оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці.	ПР – 18
Цінує різноманіття та мультикультурність; вміє ідентифікувати себе у системах загальнолюдських і національних цінностей, керується в педагогічній діяльності принципами толерантності, діалогу й співробітництва.	ПР – 20

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки»:

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПР
Вміти на практиці застосовувати сучасні методи й засоби вивчення історії й культури цивілізацій середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки; викладати на уроках програмний фактичний матеріал в його послідовності із застосуванням освітніх технологій та з урахуванням вимог до результатів навчання учнів.	ПР – 3
Аналізувати історичні й культурні події, що відбувалися на теренах Азії, Африки та Доколумбової Америки в добу Середньовіччя, простежувати тенденції міжнародних відносин, пов'язані з геополітичними чинниками, які прямо чи опосередковано впливали й на українські землі.	ПР – 7

Орієнтуватися в науковій періодизації, знати термінологію, об'єктивно й неупереджено оцінювати історичні події, характеризувати суспільно-політичну та культурну діяльність визначних постатей з історії середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки.	ПР – 14
Залучати джерела інформації з середньовічної історії й культури Азії, Африки та Доколумбової Америки, з урахуванням критичних підходів інтегрувати їх зміст у виклад матеріалу, з об'єктивних позицій пояснювати та аналізувати суспільно-культурні явища, процеси й тенденції, що відбувалися на території цих континентів, знати концепцію їх специфічного розвитку.	ПР – 17
Знати зміст шкільних курсів історії та громадянської освіти, проектувати і здійснювати навчально-виховний процес, обирати оптимальні компетентнісно орієнтовані методики навчання історії середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки, вміти оцінювати та відслідковувати динаміку особистісного розвитку учня/учениці	ПР – 18
Цінувати різноманіття та заохочувати творчий діалог між різними культурами, які в сформувалися в середньовічній Азії, Африці та Доколумбовій Америці, враховувати в педагогічній діяльності чутливі проблеми історії в мультикультурному контексті, допомогти здобувачам розглядати ту чи іншу подію з різних точок зору, дотримуючись принципів толерантності, діалогу й співробітництва.	ПР – 20

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- ✓ стандартизовані тести;
- ✓ реферати, есе;
- ✓ студентські презентації та виступи на наукових заходах;
- ✓ проходження онлайн-курсів з набуття педагогічних компетентностей, як елемент неформальної освіти;
- ✓ інші види індивідуальних та групових завдань.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Концепція організації навчального процесу в Ужгородському національному університеті розроблена на основі «Тимчасового положення МОН України про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців».

Оцінювання якості знань студентів, в умовах організації навчального процесу за кредитно-модульною системою здійснюється шляхом поточного, модульного (проміжного), підсумкового (семестрового) контролю.

Форми поточного контролю: оцінювання знань студента під час семінарських занять (вивчення текстів джерел; виступ з доповіддю; фронтальні бесіди при освоєнні специфіки

цивілізацій Азії, Африки та Доколумбової Америки; формування свого ставлення до означеної проблеми), самостійної роботи (підготовку до семінарських занять; роботу з джерелами; написання рефератів та текстів доповідей; участь у проведенні колоквиумів) та активності студента на занятті.

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми курсу в цілому, так і деяких розділів тем у формі реферату. Самостійна робота студентів оцінюється в діапазоні від 0 до 20 балів у кожному із змістових модулів.

Результати поточного контролю заносяться в журнал обліку роботи академічної групи. Позитивна оцінка поточної успішності студента за відсутності пропущених і невідпрацьованих семінарських занять, позитивні оцінки за модульні роботи є підставою допуску до підсумкової форми контролю – іспиту.

Форми модульного контролю: проводиться у комбінованій формі: у вигляді тестування та письмових контрольних робіт. Вид контрольного заходу та методика урахування складових модульного контролю при визначенні оцінки за МК розробляється викладачем і затверджується кафедрою.

Форми підсумкового контролю: усний іспит (в умовах дистанційного навчання платформа MOODLE).

Система не передбачає обов'язкового семестрового екзамену для всіх студентів. Протягом навчального семестру студенти складають два модульні контролі під час тижнів, вільних від аудиторних занять, їх знання оцінюються у 100-бальній шкалі.

Студенти, які за результатами модульних контролів здобули з навчальної дисципліни не менше від встановленої мінімальної кількості балів, атестуються із виставленням їм державної семестрової оцінки («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно») відповідно до шкали переведення. Студенти, які атестовані з оцінкою «незадовільно» зобов'язані скласти семестрові екзамени. Семестрові екзамени можуть також складати студенти, які бажають покращити оцінку, отриману за результатами модульних контролів. Оцінювання знань на екзаменах здійснюється у 100-бальній шкалі.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1)

Поточне оцінювання та самостійна робота										Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	CP	50	100
2	2	4	4	4	4	4	3	3	20		

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 2)

Поточне оцінювання та самостійна робота										Модульна контрольна робота	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	CP	50	100
4	2	4	4	4	2	4	4	2	20		

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

При оцінюванні модульної контрольної роботи враховується обсяг і правильність виконаних завдань:

- ✓ оцінка «відмінно» ставиться за правильне виконання всіх завдань;
- ✓ оцінка «добре» ставиться за виконання 75 % усіх завдань;
- ✓ оцінка «задовільно» ставиться, якщо правильно виконано більше 50% запропонованих завдань;
- ✓ оцінка «незадовільно» ставиться, якщо завдань виконано менше від 50%.

Неявка на модульну контрольну роботу – 0 балів.

Критерії оцінювання підсумкового семестрового контролю

Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту. Знання здобувачів вищої освіти оцінюються за такими критеріям:

Оцінка за шкалою ECTS	Кількість балів	Оцінка за національною шкалою (іспит)	Критерії знань
A	90-100	відмінно	здобувач вищої освіти твердо засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, основні положення наукових першоджерел та рекомендованої літератури, логічно мислить і буде відповідь, вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем, демонструє високий рівень засвоєння практичних навичок;
B	82-89	добре	здобувач вищої освіти добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел та рекомендованої літератури, аргументовано викладає його; має практичні навички, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається певних неточностей і помилок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;
C	74 -81		
D	64 -73	незадовільно	здобувач вищої освіти в основному опанував теоретичні знання навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але непереконливо відповідає, плутає поняття, додаткові питання викликають невпевненість або відсутність стабільних знань; відповідаючи на запитання практичного характеру, виявляє неточності у знаннях, не вміє оцінювати факти та явища, пов'язувати їх із майбутньою діяльністю;
E	60 -63		
FX	35-59	незадовільно	здобувач вищої освіти не опанував навчальний матеріал дисципліни, не знає наукових фактів, визначень, майже не орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі; відсутнє наукове мислення, практичні навички не сформовані.

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1.

Тема 1. Вступ до курсу

Мета і завдання курсу. Особливості лекційних і практичних занять, самостійної роботи, форм контролю за вивченням курсу. Об'єкт та предмет курсу. Опорно-понятійний апарат. Особливості цивілізаційного розвитку середньовічної Азії, Африки та цивілізацій Доколумбової Америки. Проблема феодалізму. Поняття «Середньовіччя» стосовно цивілізацій Азії, Африки та Доколумбової Америки. Особливості хронології й періодизації історії Азії, Африки та цивілізацій Доколумбової Америки в добу Середньовіччя.

Накопичення знань про історію Азії, Африки та Доколумбової Америки й основні напрямки дослідження: від давнини до сучасних концепцій. Причини особливого інтересу до історії країн Азії, Африки та цивілізацій Доколумбової Америки.

Проблеми історії Азії, Африки та Доколумбової Америки в історичній та політико-економічній думці XIX ст. Концепції європоцентризму та азійцентризму. Формаційний підхід до вивчення історії. Цивілізаційний підхід до вивчення історії середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки. Теорія культурно-історичних типів. Концепція локальних цивілізацій А. Тойнбі. Формаційний та цивілізаційний підходи до вивчення історії: загальне та особливе.

Тема 2. Особливості держави й суспільства середньовічної Азії

Хронологічні рамки періоду середньовіччя. Збереження традиційних засад у державному, соціальному, економічному житті. Транзитна торгівля та її значення. Держава як східна деспотія. Держава та суспільство. Особливості відносин власності в Азії. Традиційне східне суспільство та його потенціал. Культурно-релігійні особливості розвитку Азії в добу Середньовіччя. Азія та Європа в середні віки.

Тема 3. Китайська середньовічна цивілізація

Періодизація історії Середньовічного Китаю. Природне середовище та зародження китайської цивілізації. Спадщина стародавніх цивілізацій у середньовічному Китаї. Складання виконавчої системи. Імператор та чиновництво. Китайська бюрократична система та її особливості. Адміністративно-територіальний поділ. Традиційна структура суспільства. Держава та громада.

Конфуцій та її вчення. Конфуціанські принципи суспільних взаємин. Поняття «цзюнь-цзи» та його критерії. Вплив Конфуція та його вчення на середньовічне суспільство та державу в Китаї. Китай у період формування основ конфуціанської цивілізації (кінець I–VI ст.). Ханьська епоха та механізм політичних (династійних) криз у Китаї. Крах другої Ханьської держави та її наслідки. Період Троєцарства. Загальне та особливе у розвитку трьох царств, їх політичні долі. Період Західної Цзінь. Реформи Сима Яня. «Надільна система».

Китай та «Велике переселення народів». Завоювання Північного Китаю варварами: причини, перебіг, етнічні, соціально-політичні та економічні наслідки.

Період Південних та Північних держав (IV–VI ст.). Тенденції політичного розвитку Північного Китаю: варваризація та китаїзація. Політична нестабільність у Північному Китаї до кінця IV ст. Табгачі – «переможці всіх варварів». Північновейська держава. Реформи тобійських імператорів та їх значення. Східна Цзінь: особливості політичного, соціально-економічного, етнічного та культурного розвитку Південного Китаю. Причини об'єднання Китаю.

Розквіт середньовічної конфуціанської цивілізації у Китаї: правління династій Суй, Тан, Сун (кінець VI – кінець XIII ст.).

Посилення династії Суй. Причини та умови об'єднання Північного та Південного Китаю. Реформи та перетворення Суйських імператорів. Ян Цзянь (581-604 рр.). Ян Гуан (604-618 рр.). Зовнішня політика. Народні рухи. Причини краху династії Суй.

Посилення і прихід до влади династії Тан. Внутрішня політика перших танських імператорів. Політика Лі Юаня (618-626 рр.) та Лі Шиміна (626-649 рр.). Внутрішні перетворення та їх значення для країни. Кодифікація традиційних правових норм. Армія та військова система «фу-бін». Зовнішня політика танських імператорів.

Початок династичної кризи. Зміни в аграрних відносинах та криза «надільної системи» VIII ст. Виступ Ань Лушаня та його наслідки. Реформа Ян Яня. Селянська війна IX століття: причини, основні етапи, зміст, підсумки. Причини падіння династії Тан.

Прихід до влади династії Сун. Загальна характеристика Сунського періоду. «Сунський феномен». Внутрішня політика перших імператорів сунських. Заходи щодо централізації країни. Нові тенденції у розвитку економіки у XI–XIII ст. Аграрна політика сунського уряду. Міста, ремесло, торгівля.

Реформи 1230-1280-х рр.: причини та передумови. Академія в Іньтяні та її роль у поширенні опозиційних настроїв. Фань Чжун'янь як ідеолог реформ. Лі Гоу та його «План збагачення держави, посилення армії та заспокоєння народу». Ван Аньші як реформатор. Значення реформ.

Армія та особливості зовнішньої політики сунського Китаю. Нашестя на Китай у X–XIII ст. Кидані, тангути, чжурчжени та їх завоювання. Держави Ляо, Західне Ся, Цзінь. Північний та Південний періоди сунської династії. Монгольська загроза.

Правління династії Юань (кінець XIII – XIV ст.). Завоювання Китаю монголами. Етапи завоювання Китаю.

Китай під владою монгольської династії. Хубілай. Політика монголів щодо Китаю та китайців. Характер монгольського панування. Антимонгольська боротьба у XIV ст. «Товариство Білого лотоса». Повстання «червоних військ». Повалення монгольської династії. Визволення Китаю від монголів. Прихід до влади династії Мін.

Культура середньовічного Китаю. Китайська культура в контексті взаємодії буддизму, даосизму та конфуціанства. Духовно-психологічні та соціально-політичні причини поширення буддизму в Китаї III–VI ст. Китаїзація буддизму. Школи китайського буддизму. Інтелектуальне життя Китаю у IV–VI ст. Культура Танської доби. Конфуціанство як офіційна ідеологія. Роль конфуціанства у сфері політичного устрою, освіти, дипломатії, теорії військового мистецтва. Розвиток історіописання. Танське Відродження. Архітектура, живопис та прикладне мистецтво середньовічного Китаю. Порцеляна та мистецтво виготовлення виробів з нього. Теми розписів. Роль ієрогліфа. Поширення техніки поліхромного живопису. Основні жанри живопису. Палацова архітектура. Храмова архітектура. Садово-паркові комплекси. Вплив культури Китаю на сусідні країни.

Тема 4. Корея у III - XVII ст.

Періодизація історії середньовічної Кореї. Перші корейські держави: Пуйо та Когурьо. Соціально-економічний устрій держав Когурьо, Пекче та Сілла. Міжусобні війни. Корейсько-китайські та корейсько-японські відносини. Політичне об'єднання країни. Держава «Велика Сілла». Конфуціанство в Сілла. Утвердження надільної системи. Розвиток міст і торгівлі. Державний устрій. Розклад надільної системи та його наслідки. Система маєтків.

Об'єднання країни та утворення держави Корьо (X ст.). Державний устрій. Буддизм в Корьо. Аграрні відносини. Ремесло і торгівля. Навала киданів. Загострення внутрішніх протиріч наприкінці XII – першій половині XIII ст. Військова диктатура Чхве Чхунхона. Монгольське нашестя та його наслідки. Політична боротьба наприкінці XIV ст. та утворення держави Чосон (династія Лі). Лі Сонгьо. Внутрішня політика. Покращення соціально-економічного становища країни. Поява національної писемності.

Зовнішня політика. Визвольна війна корейського народу проти японських загарбників. Лі Сунсін. Культура середньовічної Кореї. Релігія. Освіта і писемність.

Розповсюдження грамотності. Наука. Створення Національної конфуціанської академії (Тхехак). Література і мистецтво. Музична культура і театр. Військово-спортивне мистецтво.

Тема 5. Середньовічна Японія

Японія в добу раннього Середньовіччя (перші століття н.е. – середина VII ст.).

Періодизація історії середньовічної Японії. Джерела. Проблема формування японського етносу. Сінто – споконвічні вірування та культури народу Ямато. Структура суспільства Ямато. Клани, корпорації, раби. Політичний устрій. Система управління та її особливості. Піднесення Сога. Сетоку-Тайсі (574-621 pp.) та заходи щодо зміцнення влади та принципів державності. «Закон 17 статей». «Табель про ранги». Взаємини з Китаєм.

Переворот «Тайка», його причини, зміст та характер. Політична роль Накатомі та Каматарі. Реформи «Тайка»: зміст та значення. Кодекс «Тайхо-ре». Відмінності Японії від «китайської моделі» організації держави та влади. «Надільна система». Сеен. Дім Фудзівара та його політична роль. Система ін-сей.

Японія в період першого та другого сьогунатів (кінець XII – XVI ст.). Сьогунат як історичне явище. Передумови появи сьогунату. Соціальна основа. Причини посилення військового стану. Етапи формування самурайства. Соціально-етичний вигляд самурайського стану. Боротьба Тайра та Мінамото. Правління Йорітомо Мінамото. Організація влади. Економічна база сьогунату. Сегуни та імператори. Соціально-економічний вигляд сьогунату. Ходьо. Причини падіння першого сьогунату.

Правління імператора Го-Дайго. Політична роль Асікага Такаудзі.

Встановлення другого сьогунату. Особливості соціально-політичного вигляду сьогунату. Зміни у характері влади. «Епоха війни». Формування системи територіальних князівств. Специфіка економічного розвитку. Міста. Селяни. Причини падіння другого сьогунату.

Культура середньовічної Японії. Буддизм у ранній Японії. Поширення буддизму. Буддійські монастирі. Буддизм та синтоїзм. Буддійські монастирі та храмові комплекси. Релігійний синкретизм. Синто-буддійські храми – «дзінгудзі». Храм Хатімана. Розвиток японського буддизму у VIII-XII ст. Вплив буддизму на архітектуру, скульптуру та живопис середньовічної Японії.

Розквіт японської культури за доби Хейан. Особливості культури Японії XIII-XV ст. Самурайство та культура. Розвиток народних жанрів: сьоген (фарси) і але (театральні вистави). Розквіт японського театру.

Тема 6. Народи і цивілізації Великого євразійського степу в добу Середньовіччя

Великий степ як цивілізаційне вогнище. Етно-політична ситуація у Великому Степу на початку середньовіччя. Хунну і протодержава сяньбійців. Каганат жужанів. Тюркський каганат та його боротьба з Китайською імперією. Хозарський каганат та його місце в системі міжнародних відносин в VII-X ст. Північні сусіди «Піднебесної» імперії: Уйгурський каганат, держава Бохай, киданська імперія Ляо. Чжурчженська імперія Цзінь.

Заняття населення та соціальний склад монголів. Утворення монгольської держави. Темучин (Чінгіс-хан). Організація монгольського війська. Монгольські завоювання: їх причини, основні етапи та наслідки. Золота орда.

Утворення «світової монгольської імперії» Юань та її державний устрій. Хубілай. Церква в Монгольській імперії. Аграрні відносини. Розвиток міст і торгівлі, фінансово-економічна криза та розпад єдиної Монгольської імперії.

Монголія після «епохи великих завоювань». Держава маньчжурів. Створення імперії Цин. Джунгарське (Ойратське) ханство. Монгольська середньовічна культура. Дзанабадзар.

Заняття населення та соціальний склад тибетців. Утворення держави. Заснування Тибетської імперії. Соціально-економічний та державний устрій. Сронцзангамбо. Створення національної писемності. Розповсюдження буддизму. Загострення соціально-релігійних протиріч та розпад єдиної Тибетської імперії. Тибет у період монгольських завоювань.

Нове поширення буддизму. Ламаїзм. Створення теократичної держави далай-лам.

Культура середньовічного Тибету. Релігія бон і буддизм. Освіта й наука (Ганчжур і Данчжур). Література. Мистецтво й архітектура. Музична культура. Вплив тибетської культури на середньовічні культури сусідніх народів.

Тема 7. Арабо-мусульманська середньовічна цивілізація

Виникнення арабської держави. Зародження ісламу (перші століття н.е. – перша третина VII ст.). Періодизація середньовічної арабської історії. Географічне положення Аравійського півострова та господарські заняття населення. Кочівники-бедуїни та населення оаз. Родоплемінні співтовариства кочівників, їхня соціально-політична структура. Племінні протодержави оаз. Мекка. Медіна. Розкладання традиційних первісно-общинних відносин. Причини та умови виникнення держави.

Релігійна ситуація в Аравії напередодні зародження ісламу. Язичництво аравійських племен. Божества аравійського пантеону. Ал-Лат, Аль-Узза, Манат, Руда. Фетишизм. Тотемізм. Ідолопоклонство. «Заповідні місця». Роль охоронців святих місць. Каховки. Тенденції поступового переходу до єдинобожжя. Складання культури загальноаравійських божеств. Рахман, Іллах (Аллах). Ханіфи. Споруда святилищ загальноаравійського значення. Меканський храм Каабу. Переpletення потужних релігійних потоків в Аравії. Поширення іудаїзму та християнства в Аравії. Зороастризм та маніхейство.

Мухаммед. Традиційна біографія. Початок відкритої проповіді та боротьба за нову віру. Основні ідеї проповіді Мухаммада. Спори про особистість Мухаммада. Значення ухвалення ісламу.

Іслам. Коран як релігійно-культурна пам'ятка та головна священна книга мусульман. Створення зведеного тексту («Османової редакції») Корану. Зайде ібн Сабіт. Структура Корану. Сури. Аят. Розвиток кораністики. Тафсири, причини їх появи та значення. Коран та християнський Захід. Сунна як релігійно-культурна пам'ятка. Хадіси, їх структура та класифікація. Роль сахабов у передачі хадісів. Мухаддіси. Відокремлення регіональних центрів збору хадісів на початку VIII ст. Кодифікація хадісів. Авторитетні та загальноновизнані збірки хадісів.

Шаріат як загальне вчення про ісламський спосіб життя. Фікх. Ісламська догматика. «П'ять основ віри». Космос Корану. Ісламський ритуал. «П'ять стовпів» (розпоряджень) мусульманського віровчення. Соціальні моменти у Корані. Сім'я, шлюб, жінка в Корані. Заборони у ісламі. Релігійні свята: канонічні та неканонічні. Мечеть (масджид) у житті мусульманської громади. Концепція війни та миру в ісламі. Протиріччя коранічних розпоряджень щодо джихаду. Розвиток ідеї джихаду мусульманськими теоретиками. Основні напрямки у ісламі. Харіджити. Суніти. Шійїти.

«Праведні» халіфи і завоювання арабів за них (30-50-ті роки VII століття). Особливості правління кожного із «праведних халіфів». Їхні внутрішньополітичні заходи та релігійна діяльність.

Причини арабських завоювань. Війни з Візантією та завоювання її територій. Завоювання Ірану: етапи, особливості, наслідки. Причини успіхів арабів. Завоювання та початок формування мусульманського світу.

Суспільно-політична та економічна структура халіфатів Омейядів та Аббасидів (60-ті роки VII – середина XIII ст.). Боротьба за владу між останнім «праведним халіфом» та намісником Сирії. Виникнення халіфату Омейядів. Халіфи та мусульманська громада до 750 р.: принципи взаємин у внутрішньому житті. Завоювання арабів при Омейядах. Формування мусульманського світу. Ісламізація. Арабізація. Статус іновірчого населення мусульманському світі. Зиммії.

Виникнення халіфату Аббасидів. Характер влади халіфів. Центральні органи управління. Вазіри та їх роль. Бармакіди. Територіально-адміністративний поділ. Організація влади на місцях. Еміри. Державна скарбниця та шляхи її поповнення. Аграрні відносини у халіфатах. Система податків.

Народні рухи в Багдадському халіфаті. Аль-Муканна. Бабек. Зинджі. Значення повстань.

Політичний розпад халіфату Аббасидів, його причини та наслідки. Халіфат під владою Бувайхідів. Фатімідський халіфат. Ірак та Сирія під владою Сельджукідів. Єгипет під владою Айюбідів. Мамлюцький султанат.

Арабська культура. Іслам як духовний стрижень арабської культури. Досягнення у сфері архітектури. Знамениті мечеті. Розвиток освіти та науки. Досягнення математиків, медиків, астрономів. Авіценна. Арабські філософи. Аверроес. Поезія та проза. Повсякденна культура арабів. Вплив арабської культури на європейську.

Тема 8. Іран в добу Середньовіччя

Періодизація історії Ірану. Іран у раннє середньовіччя. Утворення держави Сасанідів. Особливості суспільно-політичного та соціального ладу. Зороастризм. Релігійні рухи в Ірані III–V ст. Реформи Хосрова I Ануширвана. Активізація зовнішньої політики держави у VII столітті. Завоювання держави Сасанідів арабами.

Іран у складі арабських халіфатів. Розповсюдження ісламу. Емірати на території Ірану. Завоювання територій Ірану тюрками та монголами та їх вплив на розвиток іранських регіонів.

Відродження Ірану наприкінці XV ст. Прихід до влади династії шахіншахів Сефевідів. Особливості суспільно-політичного устрою. Аббас I та його реформи. Армія. Початок занепаду могутності Ірану.

Тема 9. Турецько-османська імперія в добу Середньовіччя

Періодизація середньовічної історії Турецько-Османської держави. Проблема формування турецького етносу. Християнське населення та тюрко-ісламський етнос.

Сельджуцький період. Структура султанату. Особливості державного, громадського та військового ладу. Проблема влади. Бей Осман та піднесення Османського емірату (кінець XIII ст.).

Османський період. Зовнішня політика Османа та його наступників. Етапи завоювань. Долі Малої Азії та Балкан. Долі Візантії. Падіння Константинополя. Завоювання другої половини XV – початку XVI ст. Причини успіхів турків. Масштаби імперії. Значення виникнення Турецько-османської імперії.

Внутрішня структура імперії. Система тимарів. Зеамети. Структура воєнних сил. Тимаріоти та позики. Воїни-аскери. Яничари. Військово-лінійна система.

Система керування імперією. Чиновницький апарат. Хаси та арпалики. Становище султана. Великий візир та військово-адміністративна система. Основні відомства та його функції. Аграрні стосунки. Міста.

«Золоте століття» імперії. Сулейман I Кануні (1520–1566). Початок кризи військово-ленної системи наприкінці XVI століття: причини та наслідки.

Тема 10. Середньовічна Індія

Доісламський період в історії Індії (VI–XII ст.). Періодизація середньовічної історії Індії. Політична історія Індії VI–XII ст. Особливості політичної структури. Найбільші державні утворення Півночі та Півдня. Внутрішня структура: дві форми керування. Організація влади у князівствах та намісництвах. Особливості бюрократичної традиції. Становлення середньовічної варново-кастової системи. Феномен індійської громади. Структура та управління громади. Община та касти. Община та держава.

Індія під час Делійського султанату (1206–1526). Розпад держави Пратіхарів (кордон X–XI ст.) та посилення натиску тюрків-мусульман. Мухаммад Гурі. Методи завоювань. Причини утворення султанату.

Основні династії та правителі. Кутб ад-дін Айбек. Гулями. Ала ад-дин Хілджі та його реформи. Туглаки. Правління династій Саїдів та Лоді. Наслідки та значення появи в Індії ісламських держав.

Внутрішня структура султанату. Політико-адміністративна організація. Аграрні відносини у султанаті. Основні форми землекористування. Система податків. Індійські міста. Особливості індійського духовного життя. Проблема взаємин індуїзму та ісламу.

Особливості духовного та культурного життя Індії за часів панування мусульман. Ступінь та особливості сприйняття ісламських духовно-релігійних цінностей.

Початок знайомства з європейцями та європейською цивілізацією.

Тема 11. Середньовічна Шрі-Ланка (Цейлон)

Основні етапи середньовічної історії Шрі-Ланки. Шрі-Ланка на світанку Середньовіччя. Утворення та розвиток сингальської держави з центром в Анурадхапурі. Розповсюдження буддизму. Міжусобні війни. Вторгнення тамілів. Завоювання Шрі-Ланки Чолами (XI ст.).

Сингальська держава з центром у Полоннаруві (XII – перша половина XIII ст.). Правління “калінгських царів”. Цейлон під владою Нішшанка Маллі. Утворення тамільської держави Джафна. Виникнення сингальської держави з центром у Котте.

Аграрні відносини. Сільська община. Іригаційне будівництво. Розвиток ремесел. Зростання міст і торгівлі. Зовнішньоекономічні зв'язки Шрі-Ланки. Формування соціально-кастової структури.

Політична децентралізація та міжусобиці XV–XVI ст. Колоніальна експансія Португалії. Цейлон під владою португальських колонізаторів (XVI – перша половина XVII ст.). Держава Канді.

Початок голландської колоніальної експансії. Боротьба Канді та Нідерландської Ост-Індської компанії проти португальців. Вигнання португальських колонізаторів та перегворення Шрі-Ланки у колонію Голландії.

Середньовічна культура Шрі-Ланки.

Тема 12. В'єтнам у VI–XVII ст.

В'єтнам під владою Китайської імперії. Визвольна війна в'єтнамського народу та утворення незалежної держави. Дайков'єт (династія Нго). Розвиток соціально-економічних відносин. Роль общини. Послаблення центральної влади. «Епоха 12-ти шикуанів».

Адміністративні реформи за правління династії Дінь. Посилення центральної влади за династії Ле.

Держава Дайв'єт. Правління династії Пізніх Лі. Аграрні та адміністративні реформи. Розвиток іригаційної системи.

Соціально-економічний та політичний розвиток Дайв'єту за династії Чан. Землеволодіння та землекористування. Розвиток ремесла і торгівлі. Оформлення централізованої держави. В'єтнамське військо. Відсіч монгольській агресії. Зростання приватного землеволодіння. Соціально-економічна та політична криза: народні рухи. Війни з Лаосом і Тямпою.

Реформи Хо Кюї Лі. Посилення центральної влади.

Держава Дайнгу. Агресія Мінської імперії та падіння династії Хо.

Визвольна війна в'єтнамського народу й відновлення держави Дайв'єт. Правління Пізніх Ле.

Політичний розпад держави Дайв'єт. В'єтнам на схилі середньовіччя. Внутрішня та зовнішня політика В'єтнаму, його соціально-економічний розвиток у XVI–XVII ст. Розклад общини та формування системи маєтків. Занепад династії Ле та утворення «держав» Нгуєнів та Чинів.

Культура середньовічного В'єтнаму.

Тема 13. Лаос, Камбоджа та Бірма (Сіам) в добу Середньовіччя

Кхмерські завоювання. Створення імперії Камбуджадеша. Державний та адміністративний устрій. Аграрні відносини. Розвиток іригації. Соціально-політичне становище держави Камбуджадеша в XIII ст. Розпад кхмерської імперії. Середньовічна культура Камбоджі.

Утворення держави Сіам. Соціально-економічний та державний устрій. Сіамо-бірманські війни. Розвиток міжнародної торгівлі. Самозакриття Таїланду. Середньовічна тайська культура.

Початок європейської колоніальної експансії.

Створення держави Лансанг. Соціально-економічний та адміністративно-політичний устрій. Зовнішньополітичне становище Лансангу. Послаблення центральної влади та розпад держави Лансанг.

Середньовічна культура Лаосу.

Тема 14. Державні утворення Індокитаю в епоху Середньовіччя

Географія та природно-кліматичні умови. Мови та народи. Демографія. Особливості суспільно-господарського та культурного розвитку середньовічної Південно-Східної Азії.

Джерела з історії середньовічної Південно-Східної Азії. Історіографія історії Південно-Східної Азії в середні віки.

Перші державні утворення Індокитаю. Поширення буддизму та індуїзму.

Виникнення держави Паган. Її соціально-економічний і політичний розвиток. Монгольська навала та її наслідки. Культура середньовічної М'янми.

Держава Сукхотаї. Правління Рамакамхенга.

Держава Аютія. Раматібоді I. Вдосконалення внутрішньої структури. Експансіоністська політика.

Держава Таунгу.

Перші державні утворення Малайського архіпелагу. Поширення буддизму та індуїзму. Два типи державних утворень.

Виникнення держави Шривіджайя. Соціально-економічний та державний устрій. Утворення суматранської таласократичної імперії. Розвиток міжнародних відносин. Розгром яванської держави Матарам. Напад Чолів та послаблення Шривіджайї. Тайська навала. Розпад суматранської таласократії.

Посилення яванської держави Сінгхасарі. Вторгнення монголо-китайських військ та його наслідки. Розгром монгольських загарбників і утворення держави Маджапахіт. Державний устрій. Аграрні відносини. Розвиток ремесла і торгівлі. Реформи Гаджах Мади. Загострення соціально-економічних протиріч. Занепад Маджапахіту.

Поширення та своєрідність малайсько-індонезійського ісламу.

Виникнення Малаккського султанату. Завоювання малаккських султанів. Аграрні відносини. Ремесло. Розвиток торгівлі. Загострення внутрішніх та зовнішніх політичних протиріч. Послаблення Малаккського султанату.

Португальська колоніальна експансія.

Виникнення держави Пізній Матарам. Матарамські завоювання. Розквіт Пізнього Матараму за "сусухунана" Агунга. Державний устрій. Економічний розвиток.

Діяльність Ост-Індських компаній. Перемога Нідерландської Ост-Індської компанії в боротьбі проти португальців і англійців. Загострення внутрішніх протиріч в Матарамі. Посилення голландської колоніальної експансії. Боротьба народів Малайського архіпелагу проти європейських колонізаторів. Середньовічна культура Малайського архіпелагу.

Тема 15. Ісламські держави Північної Африки та Піренейського півострова

Халіфат Фатімідів. Держава нізаритів (неоісмаїлітів). Держава Айюбідів. Боротьба з хрестоносцями. Еволюція арабського війська. Султанат мамлюків. Держава Ідрісидів. Держава Альморавідів. Держава Альмохадів. Мусульманська Іспанія (аль-Андалус).

Турецьке завоювання. Реконкіста та її вплив на соціально-економічні процеси в Північній Африці. Султанат Марокко. Держава Саадидів. Відсіч європейським і турецьким завойовникам. Розгром португальської агресії. Створення держави Алауїтів (Фіلالідів). Марокко на схилі Середньовіччя.

Іслам та його основні течії: суннізм, шіїзм, суфізм, харіджити. Мусульманське право (шаріат). Арабська класична філософія. Середньовічна арабська література. Архітектура та мистецтво. Музика. Арабська писемність. Освіта (медресе). Наука (“Дар-аль-Хикма”).

Сім'я. Жінка в ісламському суспільстві.

Вплив арабської культури на середньовічну культуру інших народів.

Тема 16. Тропічна й Південна Африка в Середні віки

Географічні та природно-кліматичні умови. Мовний склад населення. Етнічні та демографічні процеси. Основні культурно-господарські зони. Особливості соціальних відносин та державної влади у народів Африка. Вплив работоргівлі на розвиток африканських суспільств. Початок європейських колоніальних захоплень.

Характеристика джерел, їх специфіка.

Історіографія історії середньовічних африканських державних утворень.

Виникнення держави Аксум. Соціально-економічний та суспільний устрій Аксуму. Прийняття християнства. Міжнародні зв'язки. Аксумо-хім'я-ритські війни. Послаблення та розпад держави Аксум. Аксумська культура.

Створення єдиної Нубійської держави. Суспільно-державний устрій. Християнство в Нубії. Економічний розвиток. Арабо-нубійські відносини. Падіння Нубійської держави. Нубійська культура.

Держава Алоа.

Держави Ефіопського нагір'я в IX–XIII ст. Утворення Ефіопської імперії за правління Амде-Ційона I. Соціально-економічний та політичний розвиток Ефіопії XIV–XV ст. Правління Гелаудеуса. Епоха міжусобних воєн. Поява європейців. Створення абсолютистської імперії. Іясу I Великий.

Культура середньовічної Ефіопії. Література та писемність. Архітектура. Образотворче мистецтво. Музична культура. Мусульманські султанати Східного Судану: Дарфур, Сеннар, Тагалі. Виникнення держави Гана. Особливості соціально-економічного та військово-політичного устрою Гани. Заняття, населення. Роль торгівлі. Работоргівля. Навала Альморавідів та її наслідки. Падіння Гани. Традиційна культура Гани.

Утворення держави Малі. Сунд'ята Кейта. Малійські завоювання. Державний устрій та військо Малі («рабська гвардія»). Проникнення ісламу. Муса I. Аграрні відносини в Малі. Розвиток міст, ремесла і торгівлі. Занепад Малі наприкінці XIV ст. Навали Сонгай та туарегів. Малі у XVI–XVII ст. Культура Малі.

Утворення та рання історія держави Сонгай. Посилення Сонгай за сонні Алі Бера. Встановлення другої сонгайської династії. Утворення Сонгайської імперії. Мухаммед I Туре. Державний та суспільний устрій Сонгай. Адміністративна система. Положення церкви. Особливості економічного розвитку Сонгай. Аграрні відносини. Марокканська навала та падіння імперії Сонгай у XVII ст. Сонгайська культура.

Імперія Мосі. Держави хауса. Цивілізація йоруба. Державні утворення західноафриканського узбережжя Атлантики.

Середньовічний Центральний Судан. Держава Канем. Державний устрій Канему. Проникнення ісламу. Роль торгівлі в економіці. Переміщення політичного центру на захід від озера Чад та утворення держави Борну. Завойовницька політика Борну. Адміністративний та державний устрій. Армія. Соціально-економічний та суспільний устрій. Культура Борну та її вплив на приско-рення соціально-економічного та політичного розвитку сусідніх народів.

Мусульманські протодержави Центрального Судану: Багірмі, Вадаї.

Виникнення та розвиток міст-держав східного узбережжя Африки. Розвиток океанської торгівлі. Проникнення ісламу. Вторгнення португальців та його наслідки. Османське завоювання. Культура Східної Африки.

Державні утворення Міжозер'я: Буганда, Кітара, Уньоро.

Державні утворення басейну ріки Конго. Початок португальської колоніальної експансії. Работоргівля.

Зімбabwe – перше державне утворення Південної Африки. Держава Мономотапа. Вплив португальської работоргівлі на розвиток Мономотапа. Перші голландські колонії на Півдні Африки. Культура народів Екваторіальної та Південної Африки. Державні утворення на Мадагаскарі: Імеріна, Буйна, Менабе. Поява європейців. Розвиток піратства та работоргівлі. Своєрідність етнічного складу та культури Мадагаскару.

Тема 17. Цивілізації Доколумбової Америки

Джерела з історії та культури цивілізацій Доколумбової Америки. Матеріали археологічних досліджень. Синхронні ієрогліфічні тексти. Іспанські колоніальні хроніки.

Ольмеки. Протоміські центри. Соціальна організація. Мистецтво та архітектура. Монументальна скульптура. Наукові знання.

Цивілізація майя. Періодизація. Географічне положення й природні умови. Населення. Господарська діяльність. Наукові знання й писемність. Книги майя. Архітектура. Скульптура. Живопис. Драматичне мистецтво.

Сапотеки та міштеки. Географічне положення й природні умови. Поселення й культурні центри. Монте-Альбан. Господарська діяльність. Наука і релігія. Будівництво й архітектура. Мистецтво й ремесло.

Цивілізація астеків. Політична історія. Епікласичний і ранній посткласичний періоди. Пізній посткласичний період. Історія астеків до утворення Троїстого Союзу. Утворення Троїстого Союзу. Реформи Іцкоатля і Тлакаелеля. Реформи Монтекусоми I Старшого. Апогей експансії астеків за правління Ауїтсотля. Криза в період володарювання Монтекусоми II Шокойтсіна. Соціальна структура суспільства. Господарська діяльність. Будівництво й архітектура. Література. Наукові знання й релігійні уявлення.

Інки. Географічне положення. Історія інків. Державний устрій. Соціальна система. Господарська діяльність. Архітектура й мистецтво. Писемність. Освіта. Релігія.

Чібча-муїски. Географічне положення. Походження цивілізації чібча-муїсків. Господарство та побут. Суспільно-політичне становище. Релігійне життя. Боротьба за гегемонію.

Європейська конкіста та загибель цивілізацій доколумбової Америки.

Тема 18. Теоретичні і методичні аспекти викладання історії та культури цивілізацій середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки

Пізнавальні можливості, формування умінь і навичок школярів на уроках. Формування SOFT SKILLS здобувачів вищої освіти та їх застосування на уроках історії. Методи навчання та технічні засоби під час проведення уроків. Методика використання джерел та інноваційні технології навчання історії та культури цивілізацій середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки. Вивчення історичного діяча на уроках історії. Застосування нетрадиційних форм навчання під час вивчення історії та культури цивілізацій середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки на уроках історії. Форми перевірки результатів навчання історії та культури цивілізацій середньовічної Азії, Африки та цивілізацій Доколумбової Америки.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	Денна форма навчання				Заочна форма навчання			
	у тому числі							
	Усього	Лекції	Семінарські	Самостійна робота	Усього	Лекції	Семінарські	Самостійна робота
4-й семестр								
Модуль 1.								
Тема 1. Вступ до курсу.	3	1	-	2	5	1	-	4
Тема 2. Особливості держави і суспільства середньовічної Азії	3	1	-	2	4	-	-	4
Тема 3. Китайська середньовічна цивілізація	10	2	4	4	5	1	-	4
Тема 4. Корея у III - XVII ст.	5	1	-	4	4	-	-	4
Тема 5. Цивілізація середньовічної Японії	5	1	4		5	-	2	3
Тема 6. Народи і цивілізації Великого євразійського степу в добу Середньовіччя	4	1		3	5	-	-	5
Тема 7. Арабо-мусульманська середньовічна цивілізація	5	1	4		5	1	-	4
Тема 8. Іран в добу Середньовіччя	5	1		4	4	-	-	4
Тема 9. Турецько-османська імперія в добу Середньовіччя	5	1	4		5	-	-	5
<i>Разом за модуль</i>	45	10	12	23	44	3	2	39
Модуль 2.								
Тема 10. Цивілізація Середньовічної Індії	7	1	4	2	6	-	1	5
Тема 11. Середньовічна Шрі-Ланка (Цейлон)	4	1	-	3	4	-	-	4
Тема 12. В'єтнам у VI-XVII ст.	4	1	-	3	4	-	-	4
Тема 13. Лаос, Камбоджа та Бірма (Сіам) в добу Середньовіччя	3	1	-	2	4	-	-	4
Тема 14. Державні утворення Індокитаю в епоху Середньовіччя	5	1	-	4	6	1	-	5
Тема 15. Ісламські держави Північної Африки та Піренейського півострова	3	1		2	4	-	-	4
Тема 16. Тропічна й Південна Африка в Середні віки	8	6		2	8	1	2	5

Тема 17. Цивілізації Доколумбової Америки	6	2	2	2	6	1		5
Тема 18. Теоретичні і методичні аспекти викладання історії Середньовічної Азії, Африки й цивілізацій доколумбової Америки у закладах загальної освіти *	5	-	2	3	4	-	1	3
<i>Разом за модуль</i>	45	10	12	23	46	3	4	39
<i>Разом за семестр</i>	90	20	24	46	90	6	6	78

6.3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Китай у III – на початку X ст.	4	-
2	Тема 2. Японія в XI – середині XVII ст.	4	-
3	Тема 3. Індія в доісламську добу IV – XII ст.	4	-
4	Тема 4. Утворення, розквіт та занепад Арабського халіфату (VII – XIII ст.)	4	-
5	Тема 5. Туреччина (Османська імперія) у XIV – XVII ст.	4	-
6	Тема 6. Цивілізації Доколумбової Америки	2	-
7	Тема 8. Європейська конкіста та загибель цивілізацій доколумбової Америки	2	-
9	Тема 8. Теоретичні і методичні аспекти викладання історії Середньовічної Азії, Африки й цивілізацій доколумбової Америки у закладах загальної освіти.	2	2
<i>Разом</i>		24	6

*використання елементів неформального навчання – здобувач із запропонованих як альтернативних форм практичних занять (проходження дотичних до тем модуля онлайн курсів на платформах Prometheus, Освіторія, EdEra та ін.) може обрати 1 і за наявності сертифіката отримати кількість балів передбачених за конкретну тему.

6.4. Самостійна робота

Самостійна робота студента здійснюється за напрямками:

- ✓ організаційно-методична робота в бібліотеці;
- ✓ опрацювання джерел та літератури;
- ✓ конспектування літератури згідно з тематичним планом лекцій;
- ✓ опрацювання лекційного матеріалу;
- ✓ складання колоквиуму;
- ✓ перегляд і рецензування художніх і документальних фільмів;
- ✓ підготовка виступів на семінарах, конференціях тощо;
- ✓ підготовка до іспиту з навчального курсу.

Частина самостійної роботи студентів (50%) з курсу «Історія та культура Азії, Африки та Доколумбової Америки» здійснюється у вигляді опрацювання додаткової літератури із запропонованих тем.

Форма контролю: усне опитування. Загальна кількість балів, яку можна отримати за складання самостійної роботи – **20** балів.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Тема 1. Вступ до курсу	4	4
2	Тема 2. Особливості держави і суспільства середньовічної Азії	4	4
3	Тема 3. Китайська середньовічна цивілізація	4	4
4	Тема 4. Корея у III - XVII ст.	4	6
5	Тема 5. Цивілізація середньовічної Японії	2	4
6	Тема 6. Народи і цивілізації Великого євразійського степу в добу Середньовіччя	2	6
7	Тема 7. Арабо-мусульманська середньовічна цивілізація	2	4
8	Тема 8. Іран в добу Середньовіччя	4	6
9	Тема 9. Турецько-османська імперія в добу Середньовіччя	2	4
10	Тема 10. Цивілізація Середньовічної Індії	-	2
11	Тема 11. Середньовічна Шрі-Ланка (Цейлон)	4	6
12	Тема 12. В'єтнам у VI-XVII ст.	4	6
13	Тема 13. Лаос, Камбоджа та Бірма (Сіам) в добу Середньовіччя	6	8

14	Тема 14. Державні утворення Індокитаю в епоху Середньовіччя	4	6
15	Тема 15. Ісламські держави Північної Африки та Піренейського півострова	2	4
16	Тема 16. Тропічна й Південна Африка в Середні віки	2	8
17	Тема 17. Цивілізації Доколумбової Америки	4	6
18	Тема 18. Теоретичні і методичні аспекти викладання історії Середньовічного Сходу та Африки у школі Розробка тестів для поточного або підсумкового контролю за темами, що вивчаються в шкільному курсі історії. (Див. сайт шкільні підручники: https://pidruchnyk.com.ua/istorija_serednih7 https://pidruchnyk.com.ua/8klas/page/3/	8	10
<i>Разом</i>		<i>60</i>	<i>102</i>

6.5 Індивідуальні завдання

Не передбачені за навчальним планом.

6.6 Перелік питань для модульного і підсумкового контролю (залік)

1. Середньовічний Схід як особливий тип людського суспільства.
2. Хронологічні та географічні межі афро-азійського середньовіччя.
3. Основні культурно-господарські зони середньовічного азійського регіону.
4. Китай у III – VI ст.
5. Китай наприкінці VI – на початку X ст. Імперії Суй і Тан.
6. Китай у X – XIII ст. Імперія Сун. Держави Ляо і Цзінь.
7. Китай під владою монголів. Династія Юань.
8. Імперія Мін. Маньчжурське завоювання Китаю та його наслідки.
9. Корея на світанку Середньовіччя. “Епоха Троєцарства”.
10. Політичне об’єднання Кореї. Держава “велика Сілла”.
11. Держава Корьо.
12. Держава Чосон.
13. В’єтське суспільство і держава у VI – IX ст.
14. В’єтська держава в X – XIII ст.
15. Дайв’єт у XIV – XV ст.
16. Політичний розпад держави Дайв’єт. В’єтнам на схилі середньовіччя.
17. Японія у III – першій половині VII ст. Держава Ямато.
18. Японія у другій половині VII – X ст. Нарська монархія. Правління регентів-канцлерів Фудзіваря.
19. Соціально-політичний розвиток Японії в XI – XII ст. Правління інсей. Диктатура Тайра.
20. Соціально-політичний розвиток Японії у XIII–XVI ст. Сьогунати Камакура і Муроматі.
21. Відновлення державної єдності Японії наприкінці XVI ст. Ода Нобунага і Тойотомі Хідейосі.
22. Утворення сьогунату Токугава. Запровадження ізоляції країни.

23. Етно-політична ситуація у Великому Степу на світанку середньовіччя. Хунну і протодержави сяньбійців. Каганат жужанів.
24. Тюркютський каганат та його боротьба з Китайською імперією.
25. Хозарський каганат та його місце в системі міжнародних відносин в VII-X ст.
26. Північні сусіди «Піднебесної» імперії: Уйгурський каганат, держава Бохай, киданська імперія Ляо.
27. Виникнення державності у монголів. Темучин.
28. Монгольські завоювання в країнах Сходу і Європи.
29. Завойовницькі походи Чингісидів.
30. Монголія у XV – XVII ст.
31. Виникнення буддійської середньовічної держави в Тибеті.
32. Епоха тангутського панування в Тибеті (XI-XIII ст.).
33. Релігійно-політична ситуація в Тибеті в XIII-XVI ст. Виникнення ламаїзму.
34. Держава Сасанідів (Еран-шахр).
35. Зародження ісламу. Створення загальноарабської держави.
36. Арабо-мусульманський халіфат за правління перших (“праведних”) халіфів.
37. Халіфат Омейядів (Дамаський халіфат).
38. Халіфат Аббасидів (Багдадський халіфат).
39. Виникнення новоперської народності. Держава Саманідів.
40. Держава Газневідів.
41. Держава хорезмшахів.
42. Держава Хулагуїдів.
43. Держава Тимура і Тимуридів.
44. Держава Сефевідів.
45. Єгипет у X-XII ст. Халіфат Фатімідів.
46. Султанати Айюбідів та мамлюків.
47. Румський султанат сельджуків.
48. Утворення Османської держави. Турецькі завоювання XIV ст.
49. Туреччина у XV ст. Взяття Константинополя. Завершення завоювання турками Балкан і Малої Азії.
50. Османська імперія в епоху розквіту. Сулейман I Кануні.
51. Ослаблення й занепад Османської імперії на схилі Середньовіччя.
52. Північна Індія в епоху Гуптів і Харші.
53. Індія у VII–XII ст. Феномен «індуїстської революції».
54. Делійський султанат.
55. Імперія Великих Моголів. Проникнення європейців у Індію.
56. Релігійно-політична ситуація в могольській Індії в XVI-XVII ст. Сикхізм.
57. Шрі-Ланка (Цейлон) на світанку Середньовіччя (I – VI ст.). Експансія з Індостану.
58. Шрі-Ланка (Цейлон) в XI – XII ст. Сингальська держава з центром в Полоннаруві.
59. Ланкійські держави сингалів і тамілів у XIII – XV ст.
60. Португальське завоювання Цейлону. Колоніальне протистояння з Голландією.
61. Кхмерська середньовічна держава Камбуджадеша (Камбоджа).
62. Державні утворення Таїланду (Сукхотаї, Аютія).
63. Бірма (М'янма) в епоху Середньовіччя.
64. Таїланд у XVII ст. Утворення держави Сіам.
65. Острівна імперія Шривіджая.
66. Середньовічні держави Індонезії: ранній Матарам, Сінгхасарі, Маджапахіт.
67. Ісламізація Індонезії. Малаккський султанат і пізній Матарам.
68. Колоніальна політика Португалії та Республіки Сполучених провінцій в басейні південних морів. Виникнення Нідерландської Ост-Індії.
69. Завоювання Філіппінських островів Іспанією.
70. Утворення Ефіопської імперії та її економічний і суспільно-політичний розвиток.

71. Мусульманські султанати Східного Судану в середні віки (Дарфур, Сеннар, Тагалі)
72. Особливості соціально-економічного та військово-політичного устрою Гани (IV–XIII ст.).
73. Історичний розвиток держави Малі в середні віки.
74. Державний та суспільний лад Сонгайської імперії.
75. Султанати Центрального Судану Канем і Борну в середні віки.
76. Державні утворення народів Південної Африки (Зімбабве, Мономотапа).
77. Географічні відкриття та колоніальна політика європейських держав у Африці в XVI–XVII ст. Работоргівля.
78. Цивілізація астеків.
79. Цивілізація інків.
80. Цивілізація майя.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

З метою підвищення якості засвоєння матеріалу при проведенні занять використовуються різноманітні демонстраційні матеріали: ілюстрації, портрети, картографічний матеріал.

Проведення занять передбачає стандартно обладнані навчальні аудиторії та використання технічних засобів: ноутбук, інтерактивна дошка чи проектор.

8. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Бостан Л.М. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник / Л.М. Бостан, С.К. Бостан. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
1. Глиняний В. П. Історія держави і права зарубіжних країн: Навч. посіб. 6-те видання. Київ: Істина, 2009. 768 с.
2. Д'ячков С. В. Історія середньовічного Сходу: підручник для студентів класичних університетів. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. 448 с.
3. Ігнат'єв П. М. Країнознавство. Країни Азії: Навч. посіб. Чернівці: Книги ХХІ, 2004. 384 с.
4. Коран. Переклад смислів українською мовою / Пер. з арабської М.Якубовича. Київ: ДУМУ УММА, 2017. 608 с.
5. Ліхтей І. М. Історія Тропічної й Південної Африки в добу Середньовіччя: навч. посіб. Ужгород: Ліра, 2011. 174 с.
6. Ліхтей І. Історія середніх віків: навч. посіб. для студ. вищ. навч.закл. спец. «Історія». Київ: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2018. Т.2. / За заг. ред. Г.М.Надтоки. С. 520 – 752.
7. Ліхтей І. М. Методичні рекомендації, тематика і плани практичних занять з навчальної дисципліни «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з освітніх компонентів «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки» для спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта). Ужгород, 2025. 18 с.
8. Ліхтей І. М. Арабський халіфат. Матеріали до лекції та практичних занять. Навчальний посібник для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти з освітніх компонентів «Історія та культура середньовічної Азії, Африки та Доколумбової Америки» для спеціальності А4.03 Середня освіта (Історія та громадянська освіта) та «Всесвітня історія (доба Середньовіччя)» для спеціальності В9 Історія та археологія. Ужгород: РІК-У, 2025. 76 с.
9. Новий погляд на історію Кореї: Підручник / За ред. Хо Сун Чьол. Переклад з корейської Ю. А. Ковальчук. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 336 с.
10. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: курс лекцій. Київ: Либідь, 1997. 480 с.
11. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: підручник. Київ: Либідь, 2002. 736 с.
12. Рубель В.А. Історія цивілізацій Доколумбової Америки: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2005. 504 с.
13. Рубель В. А. Історія середньовічного Сходу: тематична хрестоматія. Київ: Либідь, 2011. 792 с.

Допоміжна література

14. Будосьосинсю (Напутнє слово тому, хто стає на Шлях воїна) / Юдзан Дайдодзі. Бусидо. Душа Японії / Інадзо Нітобе; [пер. Ігоря Андрущенко]. Київ: Арій, 2023. 383 с.
15. Везерфорд Д. Чингісхан та історія створення сучасного світу / Пер. І.Возняк. Київ: КСД, 2024. 320 с.
16. Іналджик, Г. Османська імперія: класична доба 1300–1600. Пер. з англ. О. Галенко; наук. ред. В. Остапчук; Інститут сходознавства НАН України. Київ: Критика, 1998. 286 с.
17. Коваленко О. Самурайські хроніки: Ода Нобунага. Київ: Дух і Літера, 2013. 960 с.
18. Кодекс самурая: Ямамото Цунетомо Хагакуре. Міямото Мусасі. Книга п'яти кілець. Київ: Арій, 2023. 351 с.

19. Кримський А. Ю. Історія Туреччини: звідки почалася Османська держава, як вона зростала й розвивалася і як досягла апогею своєї слави й могутності. Київ; Львів: Олір, 1996. 287 с.

20. Латигіна Н.А. Іслам: шлях крізь століття: монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 360 с.

21. Ортайлі І. Османи на трьох континентах. Переклад Анетти Антоненко. Львів: Видавництво Анетти Антоненко; Київ: Ніка-Центр, 2019. 208 с.

22. Рубель В.А. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ: «Аквілон-Прес», 1997. 256 с.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

Ужгородський національний університет

1. Сайт Ужгородського національного університету - <https://www.uzhnu.edu.ua>
2. Сторінка факультету історії і міжнародних відносин - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>
3. Інфо-центр факультету (розклади, зміни, оголошення) - <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/124>
4. Відділ онлайн послуг Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
5. Послуга тематичний підбір літератури - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/node/50/show>
6. Науковий вісник УжНУ: серія Історія - <http://visnyk-ist.uzhnu.edu.ua/index>
7. Сайт електронного навчання - <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/login/index.php>

Бібліотеки та музеї

8. Сайт Наукової бібліотеки УжНУ - <http://www.lib.uzhnu.edu.ua>
9. Закарпатська обласна наукова бібліотека - <http://www.biblioteka.uz.ua>
10. Бібліотеки України - <http://www.biblioteka.uz.ua/chapter/www/>
11. Сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського – <http://www.nbuv.gov.ua>.
12. Музеї світу в Інтернеті - <http://www.hist.msu.ru/ER/museum.htm>
13. Сайт Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України - <http://idss.org.ua>

Інтернет сайти (книги, статті й т.п.)

14. Електронні книги - <https://www.twirpx.com>
15. Книги google - <https://books.google.com.ua>
16. Google Академія - <https://scholar.google.com.ua/schhp?hl=uk>
17. What does it mean to be human? - <http://humanorigins.si.edu/>
18. 3. Institute of Human Origins - <https://iho.asu.edu/>

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)

Робоча програма перезатверджена на 20__ / 20__ н.р. без змін; зі змінами (Додаток ____).

протокол № ____ від « ____ » _____ 20 ____ р.

Завідувач кафедри _____
(підпис) (Прізвище ініціали)